

ДВА КОЛЕРЫ 22 ЛІПЕНЯ

У гэты дзень 80 гадоў таму ў Бастыні былі расстраляныя фашыстамі дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Марыя Сафронаўна Бушыла і яшчэ чацвёрэ савецкіх актывістаў

Сімвалічна звязала гэту дату і пярэдадзень памяці Мікалая Калінковіча (18.12.1950 — 24.07.1990) яго творчасць, таму менавіта 22 ліпеня былі ўскладзены кветкі да бюста земляка. У кнігу «Лунінец» (1990) уключаны нарыс «Бясстрашнасьць Марыі», прысвечаны «дэпутатцы», як звалі яе аднавяскоўцы. І пасля кароткай цырымоніі ў Лунінцы, у якой удзельнічалі знаёмыя і сябры пісьменніка-чэкіста, прадстаўнікі гарадскіх школ і гімназіі, політэхнічнага і сельскагаспадарчага каледжаў, краязнаўчага музея, прадпрыемстваў чыгуначнага вузла, ДТСААФ, раённых арганізацый Беларускага саюзаў афіцэраў і ветэранаў органаў пагранічнай службы, многія накіраваліся ў Бастынь, да абеліска на месцы расстрэлу патрыётаў, што размешчаны каля адміністрацыйнага будынка мясцовай ўлады.

Да лунінчан далучылася кіраўнік спраў Бастынскага сельвыканкама Галіна Брадніцкая. Настаяцель Свята-Параскевінскага храма протаіерэй Іаан Пятрэнка адслужыў літні ў памяць аб загінулых — у іх ліку таксама былі бастынцы: 53-гадовы Лазар Васілевіч Герасімовіч і яго 18-гадовы сын Карней, 32-гадовы Аляксандр Кірылавіч Карпец, 33-гадовы Аляксандр Дзямянавіч Цяльпук... Разам з нашчадкамі Марыі Бушылы прадстаўнікі грамадскасці ўспаміналі падзеі, якія пачаліся 17 верасня 1939 года.

Вядома, што пасля вызваленчага паходу Рабоча-сялянскай Чырвонай Арміі ў верасні 1939 года адбыліся выбары ў Народны сход Заходняй Беларусі. 28 кастрычніка на яго першым пасяджэнні ў Бяластоку было 14 прадстаўнікоў ад Луніначчыны, у тым ліку і Марыя Бушыла. У састаў ўпаўнаважанай камісіі былі абраны 65 чалавек. Яны прыбылі ў Маскву, на Надзвычайную V сесію Вярхоўнага Савета СССР, скліканую 31 кастрычніка — 2 лістапада 1939 года.

У кнізе «Лунінец» прыводзіцца выступленне М. С. Бушылы на гэтай сесіі. Стэнаграфічная справаздача ўжо алічбавана і выстаўлена ў інтэрнэце. Сучаснікі самі могуць прачытаць кранальныя ўспаміны пра пакуты жыхароў «крэсаў усходніх» і бязмерную ўдзячнасць прадстаўнікоў уз'яднанага народа кіраўнікам дзяржавы, якія прысутнічалі ў зале.

Вось урывак са згаданага дакумента:

«Бушыла М. С. (крэстьянка, дзяржавы Бастынь, Лунінецкі ўезд).

Товарищи депутаты! Я являюсь депутаткой Западной Белоруссии — Полесья. Я сидела в тюрьме. Сын мой, Иван Лазаревич Бушило, был брошен в муравейник за то, что он, 16-летний мальчик, участвовал в политической жизни, не подчинялся помещикам, сопротивлялся им. Его за это 2 дня терзали, держали в муравейнике, с тем чтобы заставить его уйти от политической жизни. Но мы все это перенесли и перетерпели. (Аплодисменты.) Потом его из этого муравейника взяли и повели на постэрэнж (в полицейский участок) и 2 дня били. Несмотря на большую боль и страдания, он держался. Его осудили на 10 лет тюрьмы. Он просидел в тюрьме 9 лет, и его освободила Красная Армия. (Бурные аплодисменты.) Муж мой, Лазарь Бушило, старик 70 лет, просидел в тюрьме 2 года. Я, его жена, просидела в тюрьме один год. Сын, Павел Лазаревич, осужден был на 1 год, просидел 1 месяц, потом убежал из тюрьмы и 4 месяца жил в лесу. Когда началась война Германии с Польшей, полиция пришла к нам в дом и сказала мне: «Приходи через 2 часа на постэрэнж». Там была у коменданта служанкой беднячка. Она прибежала и сказала: «Не ходи на постэрэнж, будешь сослана, бросай все и уходи, куда глаза глядят». Я оставила своих 5 малых детей и ушла в дремучий лес, где 4 недели питалась зеленой травой, черникой и грибами. В лесу была до тех пор, пока не налетели наши соколы, наши красные орлы, которых послал наш отец — великий Сталин, чтобы разрушить все эти тюрьмы. (Бурные, долго не

сломкающие аплодисменты). Все встают. Возгласы: «Ура!»)

Прамова нашай зямлячкі была цалкам апублікавана ў цэнтральнай і рэспубліканскай прэсе. Сесія прыняла закон аб уключэнні Заходняй Беларусі ў склад СССР і ўз'яднанні яе з БССР. Марыя Сафронаўна і іншыя дэпутаты вярнуліся на Палессе, каб актыўна ўдзельнічаць у будаўніцтве новага жыцця на тэрыторыі, вызваленай ад нацыянальнага і рэлігійнага прыгнёту. У сакавіку 1940 года адбыліся дадатковыя выбары і Марыя Бушыла была выбрана дэпутатам Вярхоўнага Савета СССР.

У свой час у нашай газеце былі апублікаваны ўспаміны адной з яе дачок — цяпер светлай памяці Веры Лазараўны Канапацкай:

«Мама з дзяцінства працавала на шматку ўласнай зямлі, але калі з'яўлялася вольная хвілінка, хапалася за кнігі. Незвычайная таварыскасць і адкрытасць характару, асабліва разважлівасць і мудрасць, напэўна, і дазволілі яе заўважыць пры вядомых падзеях 1939 года. Мама заўсёды ладзіла са сваімі суседзямі, ніколі нікому не сказала дрэннага слова. Памятаю яе ўласны выраз: «Нікому зла не зрабіла, мяне проста выбралі...»

У савецкай улады было вельмі мала часу на запланаваны пераўтварэнні. 22 чэрвеня 1941 года фашысцкая Германія вераломна напала на нашу Радзіму. Як вядома, 10 ліпеня ворагі акупіравалі Лунінецкі раён. І ўжо 22 ліпеня адбылася трагедыя ў Бастыні. І як

горка ўсведамляць, што фатальную ролю тут адыгралі памагатыя фашыстаў — мясцовыя жыхары, якія не прымалі «сонца з усходу». Пра гэта таксама расказвала Вера Лазараўна Канапацкая:

«На календары было 22 ліпеня 1941 года. У той дзень мама павесіла кароў. Устаўшы вельмі рана, разбудзіла мяне і папярэдзіла, каб я нікому не казалася, дзе яна будзе знаходзіцца. Праз некаторы час да нас у хату прыйшлі паліцаі, спрабавалі высветліць, дзе мама. Ад мяне яны нічога не пачулі. Зрабілі вобшык. Што шукалі — невядома...»

12-гадовая дзяўчынка сядзела дома, нічога не ведаючы. Прышоў дзед, бацька мамы, узяў за руку і павёў на плошчу. Якое ж самавалоданне трэба было мець і старому, і малой, каб вытрымаць пакаранне самага роднага чалавекі! Дачка ўспамінала:

«Немцы загадалі, каб маме завязалі вочы. Яна разумела, што супраціўляцца бескарысна. Папрасіла толькі: «Няхай гэта будзе не ануча, а хустка». Апошні раз у жыцці мама паглядзела на мяне. Ніколі не забуду выраз яе твару... Яе апошнюю волю выканалі. Грымнулі стрэлы... Потым мы налічылі 18 куль у целе мамы».

Гібель «дэпутаткі» быццам пацягнула за сабой і родных... Знішчэнне дачкі на вачах у бацькі скараціла жыццё і Сафронія Сямёнавіча Качановіча (1857—18.07.1942)... Толькі пасля Вялікай Айчыннай даведаліся, што яшчэ раней не стала сярэдняга сына, Паўла:

у савецка-фінскую вайну чырвонаармеец трапіў у палон і загінуў 22-гадовым юнаком — праз чатыры дні пасля смерці маці... Івану, старэйшаму сыну, лёс адмераў 30 гадоў. Ён быў расстраляны фашыстамі ў Бастыні 29 ліпеня 1942 года ў ліку 50 заложнікаў — мірнага насельніцтва... Ахвяра вайны і малодшы сын — Сцяпан (1931—25.09.1942). Муж і бацька, Лазар Фадзеевіч Бушыла, таксама памёр у час акупацыі... Міхаіл (1921—25.03.1950) быў сувязным, затым партызанам атрада «За Радзіму» брыгады імя Кірава Пінскага злучэння. Узброены процітанкавай зброяй, помсціў ворагу за смерць блізкіх. Быў паранены, але дачакаўся вызвалення. Служыў у праваахоўных органах. Рана памёр ад сухотаў... Хіба гэта — не ахвяра вайны?..

Ліхалецце перажылі дзве дачкі. Абедрэе сталі жонкамі ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны. Юлія Лазараўна Шчурко з Бастыні пераехала ў вёску Вялікія Чучавічы. З мужам выхавалі пяцёра дзяцей, якія ўладкаваліся за межамі малой радзімы. У Веры Лазараўны, жыхаркі станцыі Дзятлавічы, было трое дзяцей. Захавальнікам сямейнай памяці стаў сын, лунінчанін Генадзь Георгіевіч Канапацкі. З жонкай, Валянцінай Сцяпанаўнай, выходваюць траіх дзяцей. Болей адклікаюцца ўспаміны мамы... І ўслед за папярэднім пакаленнем яны гавораць, што можна пераадолець любыя цяжкасці, — толькі б не было вайны, толькі б захаваўся мір на беларускай зямлі.

22 ліпеня — сумная дата для гісторыі нашага краю, для роду нашчадкаў Марыі Сафронаўны Бушылы...

Але 22 ліпеня 2016 года ў Канапацкіх нарадзілася першая ўнучка! Быццам па біблейскай ісціне, што «Бог смутак у радасць ператварае», гэты дзень у сям'і стаў святам. Глыбока сімвалічная падзея — не толькі таму, што дзедзічцы Аляксандры такім чынам перададзена духоўная памяць аб прапрабабулі-патрыётцы...

Тацяна КАНАПАЦКАЯ, фота аўтара.

Гістарычны факт

БЕЛАРУСКІ СЛЕД ФРАНЦУЗСКАГА ГЕНЕРАЛА

Чаму ў Шчучыне будзе ўстаноўлены помнік Шарлю дэ Голью?

Як аказалася, у жыцці вядомага французскага ваеннага і дзяржаўнага дзеяча знойдзены беларускі след. Шарль дэ Голь трапіў сюды падчас Першай сусветнай вайны маладым капітанам. Менавіта такім і паўстане ён у бронзе. На сённяшні дзень ужо ёсць эскіз і абрана месца для пастамента. Наступны этап работы — за аўтарамі, якія павінны здзейсніць праект.

Алена ПАСЮТА расказала аб вялікай даследчай рабоце, якая папярэднічала пачатку рэалізацыі праекта. Летас быў аб'яўлены адкрыты конкурс эскізаў будучага помніка. Было пададзена некалькі дзясяткаў заявак ад творчых калектываў і асобных аўтараў. Абмежаваннў у выкананні вобраза не ставілася — гэта магла быць любая кампазіцыя. Галоўнае патра-

баванне — адлюстраванне эпохі, калі будучы генерал быў яшчэ малады, і ўпісаць яго вобраз у месца, дзе будзе ўстаноўлены манумент ці архітэктурны ансамбль.

Найлепшым эскізам кампетэнтнае журы палічыла работу творчага калектыву ў складзе скульптара Мікалая Байрачнага і архітэктара Валерыя Мусіенкі і Алены Дзяміды. 7 ліпеня ён быў

зацверджаны Рэспубліканскім мастацка-экспертным саветам па манументальным і манументальна-дэкаратыўным мастацтве пры Міністэрстве культуры Беларусі. Гэта будзе адзіны помнік, дзе прэзідэнт Францыі паўстане ў вобразе маладога капітана.

Ідэя ўвекавечыць імя славутага французскага генерала і прэзідэнта Францыі ўзнікла невыпадкова. Знойдзены дакументы, якія сведчаць аб тым, што будучы французскі прэзідэнт з ліпеня да верасня 1916 года пасля ранення знаходзіўся ў нямецкім лагеры для ваеннапалонных у Шчучыне.

Пра гэты факт стала вядома з пісьма аднаго з французскіх афіцэраў, які таксама знаходзіўся сярод палонных. Ён указвае, што іх, 37 французскіх афіцэраў, прывезлі ў Шчучын паміж Гроднам і

Лідай і ўтрымлівалі на другім паверсе двухпавярховага цаглянага будынка. Некаторы час лічылася, што размова ішла пра польскі Шчучын, але больш падрабязныя апісанні дэталі прывялі даследчыкаў у Беларусь. Было, напрыклад, вядома, што ў будынку знаходзіцца вытворчасць драўніны, а на той момант тут якраз працавала піларама князёў Друцкіх-Любецкіх. Згадвалася таксама, што ў будынку 13 вокнаў. І гэта няцяжка было правярыць, бо будынак захаваўся, і сёння тут знаходзіцца адзін з цэхаў завода «Аўтапавод». Вокнаў там сапраўды 13.

Французская дыпламатычная дэлегацыя не раз наведвала Шчучын з мэтай увекавечыць памяць свайго знакамітага суайчынніка. Цяпер адбылося падпісанне

дакументаў, неабходных на выраб помніка.

Да канца жніўня мастакам трэба будзе выканаць скульптуру ў поўную велічыню з мяккага матэрыялу. А пасля помнік будзе адліты з бронзы. Работы плануецца завяршыць у кастрычніку. Шчучынскія будаўнікі падрыхтуюць пастамент з камяню і бетону.

У музеі гісторыі Шчучынскага раёна ёсць экспазіцыя з матэрыяламі пра капітана французскай арміі Шарля дэ Голя, нядаўна яна папоўнілася копіямі ўнікальных фотаздымкаў з прыватнай калекцыі менавіта аб шчучынскім перыядзе будучага генерала. Мясцовыя ўлады спадзяюцца, што новы праект стане яшчэ адной цікавінкай для турыстаў.

Маргарыта УШКЕВІЧ, фота з адкрытых крыніц.